

Llibre infantil i juvenil

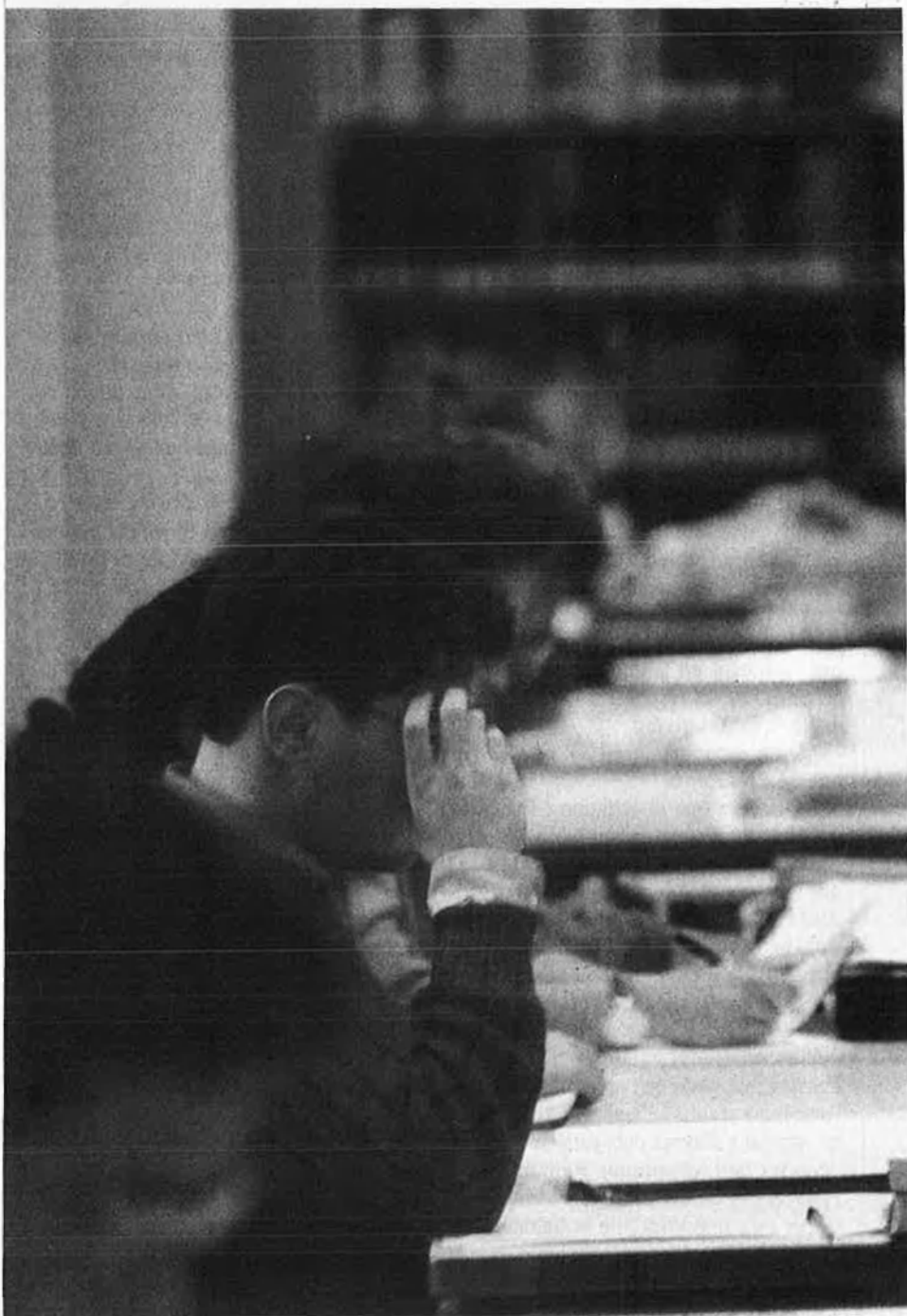
Per subsistir s'ha de traduir

La major part de les editorials que publiquen llibres infantils i juvenils en català es nodreixen de traduccions. Darrerament, però, s'aprecia un augment de la producció autòctona, cosa que sembla apuntar cap a un equilibri tan esperat com necessari.

El llibre infantil i juvenil està imposant la seva presència a les nostres llibreries. El fenomen no és casual ni recent. L'origen es pot situar en els llunyans seixanta amb l'inici del nostre procés de normalització cultural. Després, l'any 70, el canvi de plantejaments de la Llei General d'Educació propicia un augment significatiu de la producció (1967, un 18'34% i 1977, un 25'85%). I, finalment, arran de la incorporació a l'escola del català com a llengua obligatòria, pels vols del 77, es produeix l'anomenat *boom* dels 80. Un *boom* que encara ressona amb insistència.

És en aquesta època que les traduccions adquireixen un relleu considerable que incideix –encara que no de manera exclusiva– en l'evolució i l'enriquiment dels temes (així com en la maduresa del seu tractament literari), i en el canvi d'orientació dels objectius que, fins aleshores, eren preeminentment de caire resistencial, moralitzant, didàctic, pedagògic, etc. El 1978 *La Magrana* crea *L'Esparver* "amb la intenció d'omplir un buit, el de la traducció dels clàssics. I això –ens diu Carles Jordi Guardiola– ens permetia, a més, triar entre les obres d'autors catalans, dels qui, a partir de l'any 90, intentarem incorporar més títols, perquè també tenen una gran acceptació". "Es continuen venent més traduccions, encara que un català que assoleixi l'èxit –sentencia l'editor– funciona millor que un estranger". "De tota manera –afegeix– els escriptors estrangers que publiquen es caracteritzen per la qualitat, l'experiència i el rigor professional –també hem de tenir en consideració que la selecció prèvia està feta per un editor de fora i que nosaltres portem a terme la selecció de la selecció– raons per les quals penso que han influenciat els nostres escriptors".

Gemma Lienas, escriptora i presidenta del Consell Català del Llibre per a Infants, no està massa d'acord amb la darrera afirmació de Guardiola. Fa referència

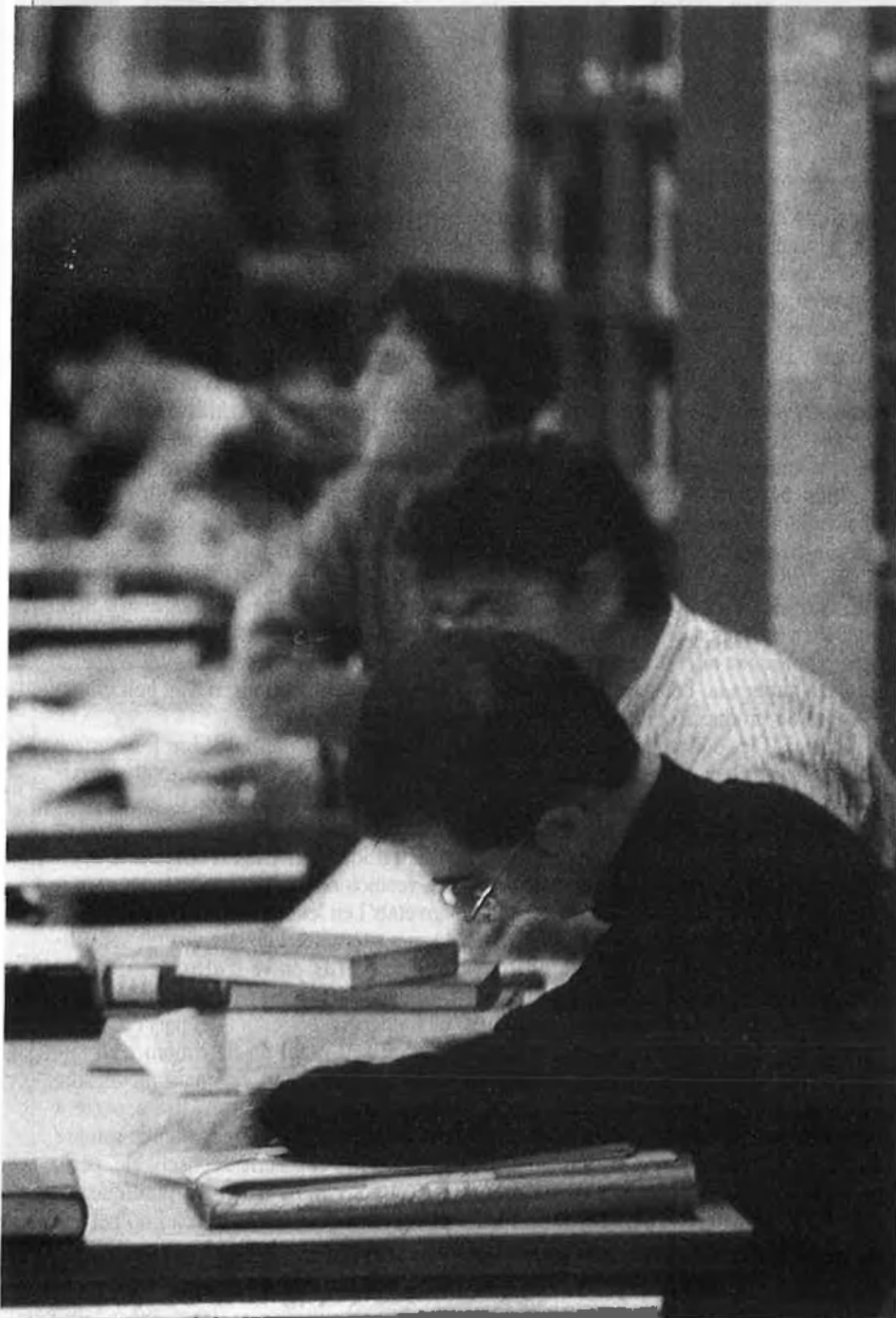
al realisme crític d'importació, tant de moda fa uns anys, i puntualitza que "els autors del país, probablement, han treballat en aquesta línia sempre que han tingut ganes. Quan escrivia la meva primera novel·la —recorda— no sabia si allò era realisme crític. I, per exemple, no tinc res de Roald Dahl, malgrat que ha estat un dels autors que m'ha impactat més". L'escriptora Mercè Company, el seu torn, argumenta que al nostre país existeix un cert provincianisme: "Aquí escrivs un llibre com *Les bruixes* de Roald Dahl —es refereix al contingut i no a la qualitat li-

terària, per suposat— i no te'l publica ningú. Però els títols de Company que han estat traduïts a disset llengües, són prou exportables. Com exportables són els nostres il·lustradors, "i boníssims" opina José Herrero de Cruïlla, editorial que ha dedicat una col·lecció a la il·lustració perquè considera que, entre altres coses, constitueix "una iniciació a l'art".

Les ajudes a l'exportació d'autors catalans, que s'han vist potenciades de dos anys ençà, es poden considerar bastant substancioses. L'oferta que es proposa als editors estrangers està ben dirigida i cal

esperar que doni els seus fruits. De moment, *Tirant lo Blanc* i Mercè Rodoreda van per bon camí. Encara que per als escriptors actuals l'accés a editorials estrangeres passa, en molts casos, per la traducció al castellà. Llengua més coneguda entre els lectors foranis. Les subvencions a la traducció d'autors estrangers, en canvi, no són tan importants. Enguany es disposa de 6.000.000 de pessetes a repartir, de manera proporcionada, segons la puntuació que un jurat de traductors atorgui als diversos originals que es presentin. Respecte al nivell de les traduccions existeixen criteris contraposats. Hi ha qui pensa que els editors disposen d'una gran remesa de traductors sortits de les acadèmies amb un coneixement elemental de l'idioma i que els correctors, d'altra banda, no es dediquen tampoc a canviar el motlle de la traducció. El resultat és un producte deficient i amb poca naturalitat expressiva. "El panorama, pel que fa a la literatura infantil i juvenil —es queixava cert crític—, és penós". Jordi Úbeda, de Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pensa, per contra, que l'edat no té a veure amb la capacitat i que, a causa potser de les ajudes a la traducció abans esmentades, hem aconseguit mantenir una qualitat mitjana".

A Úbeda —que només ha incorporat tres traduccions entre un total de 120 títols— allò que el preocupa és la competència: "Darrerament moltes editorials es dediquen a la literatura infantil i juvenil i això ja comença a notar-se. Nosaltres hem passat dels 5.000 exemplars de tiratge als 3.000". Dissortadament no hi ha dades exactes que ens permetin analitzar la situació actual, però intentarem d'esbrinar, si més no, com estan les coses amb els mitjans al nostre abast. Un estudi d'Antoni M. Güell referit a l'any 84 indicava que només sis editorials publicaven al 53'4% de tots els llibres en català, un 17% dels quals corresponia al llibre infantil i juvenil. La mitjana de venda de llibres en català —si ens guiem per l'estudi corresponent al 80-86 facilitat per l'Associació d'Editors en Llengua Catalana— s'ha mantingut més o menys estable amb xifres globals que oscil·len entre 1.001, l'any 80, i 927, l'any 86. Si tenim en compte que el llibre infantil i juvenil ven més, que el mercat és el mateix i que el nombre d'editorials que en l'actualitat es dediquen a aquest *gènere* arriba, aproximadament, a la vintena (s'hi han afegit editorials castellanes com S.M., Alfaguara, Noguer, Barcanova, Anaya o Edicions B; i d'altres més recents com Pirene o Co-

Xavier Folch, Mercè Rodoreda, T.J. Guardiola i Romà Dòria.

lumna) ja podem començar a imaginar el final d'aquesta història. O no, ¿qui ho sap?

Per a Romà Dòria, de La Galera, el problema rau "en la quantitat de títols més que en la quantitat d'editorials". I la majoria dels títols continuen sent d'autors estrangers. "Perquè —puntualitza Dòria— hi ha més per escollir. I perquè els originals d'aquí s'examinen amb més cura". "La poca crítica que tenim —continua— difícilment es carregarà un estranger de prestigi. Cosa que no acostuma a passar amb un autor del país". També es dóna l'opinió que avui, per tal de no trencar amb el ritme editorial, tot es publica; que es donen premis literaris amb massa facilitat; que es busquen llibres de consum, sense pes específic, de color rosa, inocu i amb pretensions dubtoses; que la selecció i promoció de llibres està en mans d'uns pocs que imposen el seu criteri; i que determinats editors encara es mouen entre la *cultureta* i la comercialitat i trauen al mercat productes tan nostrats com avorrits. I això ens dóna peu a entrar en el capítol de la colonització cultural ¿Quin paper hi desenvoluparien les traduccions? "Traduir, segons Dòria; és bo perquè ajuda a trencar fronteres, en tots els aspectes. Seria veritablement greu que ens dediquéssim només a importar". Josep Sarret, d'Hyma, encara afegeix: "Si nosaltres no produïm una cosa o no en tenim prou, adaptem-la". Per Xavier Folch, d'Empúries, "són factors culturals aquells que ens porten a traduir. Quan vam començar, preteníem dedicar-nos als clàssics de la narrativa del segle XX. Llavors, les tra-

duccions constituïen un 60% del total. Ara, els autors catalans experimenten una tendència a pujar".

L'oferta de Pirene —nascuda l'any 87— és diferent: "El nostre producte comenta Francesc Boada— s'ha de distingir dels altres. Volem la qualitat, però també el *ganxo*. Per això hem creat La Maleïda, que acull el llibre de gènere policíac, i La Pera, d'humor. D'altres editorials s'han decantat per l'opció del gènere: Cruïlla s'ha decidit pel policíac i ha incorporat la ciència-ficció; Pòrtic per les aventures; Glauco pel misteri, etc. Ara bé, la traducció continua estant a l'ordre del dia. ¿Per què? Per la manca d'originals publicables. Només una tercera part del total mereix ser publicada, constata Boada. Però el ritme de producció de títols creix i es diversifica. I les editorials, de moment, si volen subsistir han de traduir, malgrat els costos elevats que això representa. I malgrat que no hi ha fórmules ni tendències ni modes que ajudin a definir la demanda ni a aclarir el panorama del mercat. Per entendre-ho cal saber quina ha estat l'evolució que ha anat experimentant el llibre infantil i juvenil durant els últims anys i quina és la situació actual. Francesc Boada ens ho explica: "En un principi, van ser els llibres d'aventures, els de colles i les novel·les històriques; després, el realisme quotidià; més tard, l'anàlisi de les contradiccions socials via mons fantàstics a causa de Rodari; immediatament, surt el realisme crític, un terreny acotat en ell mateix; i ara, ens arriba la moda del postmodernisme". "Un postmodernisme —concreta— que es caracteritza

per l'eclecticisme (entre altres coses perquè els escriptors no canvien de manera de fer i de pensar d'un dia per un altre) i la lleugeresa, que implica la reivindicació del gènere i del plaer de llegir". Un plaer que només s'aconsegueix si l'elecció del llibre és encertada. Cosa prou difícil, si tenim present que la crítica de llibres infantils i juvenils és, pràcticament, inexistent i que els nens i els joves es veuen obligats a llegir determinats títols sota la pressió —exercida de bona fe, és evident— per l'escola. En última instància, són els usuaris, els infants i els joves, que saben quina cosa els agrada i quina cosa volen, els qui en un futur hauran d'imposar la seva pròpia llei... De qualsevol manera, avui per avui, ja disposen d'un bon grapat de llibres per triar.

El propassat dia del llibre les nostres editorials van presentar un total aproximat de 100 títols infantils i juvenils, el 65% dels quals eren d'autors del país. I el motiu d'aquest increment cal buscar-lo en les reedicions que es presentaven com a novetats i en les fallides d'editorials —Laila, per exemple— que han vist els seus llibres repartits entre d'altres empreses. Aquesta dada potser reflecteix un canvi de tendència: els autors del país estan trobant el seu espai en detriment d'alguns escriptors estrangers els quals, tal vegada, han estat sobrevalorats. Altre aspecte a considerar és l'econòmic: traduir sempre és molt més car. Seria aconsellable, però, que els escriptors d'aquí es publicuessin per la seva qualitat intrínseca i no pel seu baix cost econòmic. Que així sigui.

Anna M. Gil